

Kirsi Särmä

MUUTTUVA ISYYS

Suomen Uusperheiden Liitto ry,
Uusperheneuvojakoulutus
Lappeenranta 2014-2015

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto

1. Isyyden monet kasvot – isyyden historiaa aja ryhmittelyä
 - 1.1. Isyyden historiaa 1600-luvulta nykypäivään
 - 1.2. Biologinen isyys, ainoa oikea vai merkityksetön?
 - 1.3. Perheen ja parisuhteen käsitteet muuttuvat - muuttuuko isyys?
 - 1.4. Juridinen isyys
 - 1.5. Sosiaalinen isyys – isyyksistä parhain?
2. Isyys ja kiintymyssuhde
3. Isät ja läsnäolo – vanhempien ajankäyttö – työn ja perheen yhdistäminen
4. Ero ja isyys
5. Palvelujärjestelmät ja isät

Lopuksi

LÄHTEET

JOHDANTO

Työni lastenvalvojana on työskentelyä eroavien ja eronneiden vanhempien parissa. Työ on näköalapaikka siihen todellisuuteen, miten käy lapsen ja isän suhteelle erotilanteissa. Ero joko lähentää lasta ja isää tai pahimmillaan erottaa heidät toisistaan kokonaan. Lastenvalvojana joudun usein tilanteisiin, jossa isän ja lapsen suhteen merkitystä joutuu korostamaan.

Perhe-elämä on muuttunut viime vuosikymmeninä voimakkaasti. Perheenä oleminen on moninaistunut. On ihan tavallista erota, elää avoliitossa, hankkia lapsia ilman avio- tai avoliittoa, mennä uudelleen naimisiin, olla yksinhuoltaja. Myös erilaiset kollektiiviset asumismuodot ovat yleistyneet. Seksuaalivähemmistöt ovat alkaneet perätä oikeuksiaan ja kahden naisen ja kahden miehen yhteiselämä ei ole enää mitään ennen kuulumatonta. Tämä kehitys voidaan nähdä seurauksena toisaalta yhteiskunnallisesta vapautumisesta tai toisaalta arvojen pirstoutumisesta.

Perhe instituutiona ja yhteiskunnan perusyksikkönä nousi vuoden 2014 aikana usein esille ja keskustelunaiheeksi julkisuudessa. Isyyslain uudistaminen, kansalaisaloite tasa-arvoisen avioliittolain aikaansaamiseksi, perhevapaiden ja kotihoidontuen tasapuolisempi jakaminen vanhempien kesken sekä työ - ja perhe-elämän yhteensovittamistavoitteet nostattivat voimakkaita kannanottoja puolesta ja vastaan. Näissä keskusteluissa on noussut esille, mikä isän rooli on tässä muutoksessa. Tarvitaanko perheessä isää enää ollenkaan?

Keskustelua isyydestä käydään hyvin erilaisista viitekehyksistä. Taustalla vaikuttavat ideologiat kumpuavat mm. lapsen kehityspsykologiasta, uskonnosta, tasa-arvo- ja kansallisuusaatteesta, väestöpolitiikasta, yhteiskunnan hyvinvointiaatteista jne. Muutoksia isyydessä ei voida erottaa yhteiskunnan muutoksista yleensä. Julkinen keskustelu isyydestä ilmentää toisaalta niitä pelkoja ja ennakkoluuloja, joita koetaan asioihin, jotka ovat uusia ja tuntemattomia. Toisaalta taas julkisuuden kautta jotkut asiat tulevat tunnetuiksi ja tutuiksi. Voidaankin sanoa, että sitten kun isän jääminen kotiin hoitamaan lastaan äidin sijasta ei ole enää mikään uutinen, ollaan lasten kannalta hyvässä tilanteessa. Yhä useammalla lapsella on isä läsnä arjessa ja kiintymyssuhde myös isään on mahdollista. Myös äidin syyllistäminen tai leimaaminen huonoksi äidiksi vähenee.

Isän olosuhteet muuttuvat usein äidin olosuhteita radikaalimmin eron jälkeen, koska lapset vielä pääsääntöisesti jäävät äidin luo asumaan. Parikymmentä vuotta sitten perustetut erilaiset miesten oikeuksia ja etuja valvovat yhdistykset alkoivat tuoda esille isien epätasa-arvoisen aseman erotilanteissa ja yleensä viranomaisissa.

Nämä edellä esille tuomani asiat antoivat minulle pohjaa sille, että isyys alkoi kiinnostaa aiheena. Lisäksi kiinnostusta lisäsi uusperheneuvojakoulutukseeni sisältynyt mielenkiintoinen Jouko Huttusen luento isyydestä. Kehittämistehtäväni tavoitteena on kehittää työssäni tärkeintä työkalua, omaa itseäni. Koen tarvetta selvittää itselleni enemmän, mitä isyys moninaisuudessaan voi olla. Työni koostuu niistä aihealueista, jotka viime aikoina ovat yleiseen keskusteluun julkisuudessa. Tarkoituksena ei siis ole tehdä kaikenkattavaa esittelyä isyydestä jo tehtävän suppeuden vuoksi. Kehittämishankeen aineistona käytän kirjallisuutta, lehtiartikkeleita ja aiheesta tehtyjä tutkimuksia.

1. ISYYDEN MONET KASVOT – ISYYDEN HISTORIAA JA RYHMITTELYÄ

1.1. Isyyden historiaa 1600-luvulta nykypäivään

Jotta ymmärtäisi isyyden olemusta nykyään, on hyvä katsoa taaksepäin. Isyyden historiaa ovat oivallisesti koonneet KM Johanna Mykkänen ja FM Ilana Aalto. Referoin tässä heidän historiaraporttinsa sisältöä.

Kotitaloudet ovat muodostaneet Suomen yhteiskunnan perusrakenteen jo ennen ristinuskon saapumista maahamme. Talonpoikaisyhteiskunnassa ruokakuntaan kuuluivat kaikki sen jäsenet, aviopari, lapset, lähisukulaiset ja palkolliset. Aviopari lapsineen muodosti jo tuolloin ruokakunnan ytimen, joka toimi sekä maallisen että hengellisen esivallan vallankäytön välineenä. Isäntä käytti korkeinta määräysvaltaa. Valtaan kuuluivat myös vastuu, huolenpito ja suojelu perhekunnan jäsenistä. Uskonnollisesta kasvatuksesta huolehtiminen kuului isännälle, siis lasten isälle. Äidin tehtävänä oli hoiva ja huolto arjessa.

Samanlaista tietoa isän ja äidin rooleista on tuonut esille myös erikoistutkija Erkki Railo, joka kylläkin on perehtynyt enemmän politiikan tutkimiseen. Hän on todennut, että: ”Valistuksen ajan alusta, 300 vuoden takaa löytyy se ihanne, joka edelleen vaikuttaa naisen asemaan. Silloin alkoi hahmottua uudeksi ihanteeksi jako, jossa miehet ovat julkisen tilan hallitsijoita ja naisten aluetta ovat koti ja perhe (Jyty-lehti 3 /2015, Punamusta Tampere 2015).

1700-1800-luvulla valtiovallan kiinnostus väestöpolitiikkaan kasvoi. Väestöä piti kasvattaa ja laatua parantaa: Ydinperheen asema vahvistui. Ydinperheen tavoitteena oli yhteiskunnallisen hyvän edistäminen. Äidin roolin merkitys kasvoi entisestään. Äidin hyveeksi katsottiin äitiys, huolenpito, lasten kasvatusta ja kodin vaalija. Miesten roolissa vahvistuivat elättäjän ja palkansaajan rooli. Äidin ja lasten suhdetta korostettiin, isän ja lasten suhteesta puhuttiin vähän, jos ollenkaan.

1800-luvun lopun raittiusaateen myötä huomio kiinnittyi juoppoihin, omille teille lähteviin isiin. Työmiesinä nähtiin arvaamattomana hahmona, joka oli perheelle uhka ja jonka perheen äidin piti yrittää kodin vaalijana kesyttää. Toisaalta isän rooliin katsottiin kuuluvan perheen edustaminen ulospäin. Isyys ja perheellisyys nähtiin 1800-luvun alkupuolelta miestä ohjaavaksi voimavaraksi ja energian lähteeksi ja miehen itsekkyyden suitsijaksi. Tuon ajan avioliitto-oppaat alkoivat nostaa esille miehen osallistumista ja äidin tukemista arjen toimissa. Isän vallankäyttäjän rooli muuttui kuitenkin hitaasti. Vasta vuoden 1929 avioliittolaki purki juridisesti miehen roolin vaimonsa edusmiehenä.

1900-luvun alkupuolella Yhdysvalloista alkoi levitä uudenlainen miesten maskuliinisuuden vaatimus. Myös puolisoitten välinen rakkaus, seksuaalisuuden tyydytys ja puolisoitten välinen kumppanuus nousivat esille. Asiantuntijat tukivat isyyden terapeuttista vaikutusta miehille. Myös miehiltä alettiin vaatia panostusta lapsiinsa. Järjestettiin isyyskursseja. Isien merkitys varsinkin poikalasten seksuaalisen identiteetin rakentajina sai huomiota. Tämän suuntauksen voimistuminen voidaan katsoa kytkeytyneen psykologian ja psykiatrian tieteiden esille nousuun.

1950-luvulla keskeisiä teemoja perheiden tutkimuksessa olivat sodan aiheuttamat kokemukset ja traumat. Sota-orpous, äidinriisto ja isättömyys nostivat esille kiintymyssuhdeteorian, josta tarkemmin erillisessä kappaleessa. Perhe roolia yhteiskunnan perustana korostettiin edelleen.

Isyyssäilyksessä isältä vaadittiin vähemmän kuin äidiltä. Varsinkaan pikkulasten ja vauvojen vanhemmuuteen isien ei katsottu tarvitsevan sitoutua äidin lailla. Isompien lasten osalta isälle katsottiin kuuluvan lähinnä roolimallin osa. Isä oli sukupuoli-identiteetin ja yhteiskunnallisen vakauden ylläpitäjä. Synnyttäminen ja äitiys olivat naisen kansalaisvelvollisuuksia, miehelle annettiin lähinnä elättäjän rooli. Isät nousivat esille usein vain negatiivisessa yhteydessä, jos he yrittivät laistaa velvollisuuksiinsa elättäjinä. Isien kasvattamisidea nousi uudelleen esille. Kurseja järjestettiin mm. asevelvollisille.

1960-luvulla naisten työssäkäynti lisääntyi entisestään ja miehet osallistuivat tätä kautta enemmän myös kodin töihin. Miehen ja naisen välinen tasa-arvoisuus nousi yleisempään pohdintaan. Yhteiskunnan muutoksen myötä miehet heräsivät vaatimaan oman roolinsa tunnustamista myös isänä, ei vain elättäjinä.

1960-1970 –lukuihin voidaan katsoa ajoittuneen isyyden muutos perinteisestä roolista uudenlaiseen isyyteen. 1980-luvulla isyysskeskustelu voimistui ja isien katsottiin pystyvä lasten hoivaamiseen siinä missä äitikin. Isän merkitys lapsen myönteiselle kehitykselle nostettiin esille. Oli myös niitä näkökantoja, jossa isän hoivaava rooli nähtiin myös uhkana miehen maskuliinisuudelle.

(Mukaellen Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana: Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa, Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisusarja/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 34, 2010).

Helsingin Sanomat linjasi kansainvälisenä naisten päivänä 8.8.2015 artikkelissaan naisten tasa-arvoistumiskehitystä. Otan tämä esille siksi, että muutokset naisten ja äitien asemassa ja elämässä heijastuvat välittömästi miesten ja isien elämään ja asemaan. Artikkelissa nostetaan esille merkittäviä muutoksia naisten elämässä.

1901 Naiset saavat miesten kanssa yhtäläisen oikeuden yliopistossa opiskeluun.

1906 Naiset saavat äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden valtiollisissa vaaleissa.

1919 Naiset voivat tehdä ansiotyötä ilman aviomiehen suostumusta.

1926 Naiset pääsevät valtion virkoihin.

1929 Uusi avioliittolaki vapauttaa aviovaimon miehensä holhouksesta, ja naiset saavat oikeuden omaan omaisuuteen. Vanhemmuus on yhtäläistä, ja laki mahdollistaa myös avioeron.

1930- ja 1940-luvut: Äitiysavustukset ja äitiys- ja lastenneuvolajärjestelmä taataan laeilla.

1961 E-pilleri hyväksytään.

1962 Suomi ratifioi YK:n alaisen Kansainvälisen työjärjestön ILO:n samapalkkaisuusso-
pimuksen.

1970 Aborttilaki tulee voimaan.

1986 Avioituva nainen saa säilyttää sukunimensä, ja lapselle voidaan antaa kumman tahansa vanhemman sukunimi. Naiset saavat oikeuden papin virkaan. Suomi ratifioi YK:n kaikki naisen naisten syrjinnän kieltävän yleissopimuksen.

1994 Avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoidaan.

1995 Naiset voivat osallistua vapaaehtoisina asepalvelukseen.

1996 Alle kouluikäiset lapset saavat subjektiivisen oikeuden kunnalliseen päivähöitoon. (Helsingin sanomat, Kotimaa, 8.3.2015).

Lisäksi voidaan mainita sosiaaliturvaetuuksien ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja etuuksien 1980-luvulta alkanut voimakas kehittäminen. Ne ovat erityisesti parantaneet äitien ja lasten asemaa. Samalla kattava palvelu - ja etuusjärjestelmä on lisännyt kotiäitien mahdollisuutta irtautua epätyytyvästä suhteesta, kun taloudellinen riippumattomuus puolisoista on lisääntynyt. Äitien ja lasten aseman parantumisen ei voida suoranaisesti katsoa olevan miehiltä pois. Hyvinvointipalvelut on usein miten tarkoitettu hyödyttämään yleensä kaikkia perheenjäseniä ja koko perhettä.

Historiankirjoituksella on taipumusta pelkistää todellisuutta. Isän rooli perheissä piiryy historian tutkimuksessa yksipuolisesti. Lienee syytä mainita, että perheen arjesta eri vuosisatoina on uuden tutkimuksen myötä saatu tarkempaa ja toisenlaistakin tietoa Perhe-elämään on sisällynyt paljon myös hellittelyä, leikkiä ja hulluttelua isän ja lasten välillä.

Samaa tuo esille myös Jari Sinkkonen: ”Ajatus isän hellyydestä ja rakkaudesta lapsiaan kohtaan on satoja vuosia vanha. Siitä puhutaan Raamatussa, siitä kirjoitti Rousseau, ja 1850-luvun amerikkalaisissa kasvatustoppaissa kehoitettiin isä hylkäämään ankara auktoriteettiasemansa ja luomaan lapsiinsa hellyyden siteitä. (Sinkkonen Jari, Yhdessä isän kanssa, WSOY- kirjapainoyksikkö, Juva 1998).

Historiantutkimus antaa meille tietoa siitä taustasta, mikä on nykyisten, meissä hyvin sitkeässä olevien ja hitaasti muuttuvien asenteidemme taustalla. Vastakkain asettelu nousee esille aina naisten ja miesten tasa-arvokeskusteluissa ja tilanteissa, jossa olemassa olevia rakenteita pyritään muuttamaan tarkoituksena hälventää sukupuolten välisiä eroja. Tämä pätee myös perheen sisäisiin äidin ja isän tyypillisiin rooleihin. Tästä esimerkkinä ovat säännöllisesti lehtien yleisönosastopaloille ilmestyvät kannanotot miehen ja naisen rooleista kotona, ohessa esimerkiksi:

”Haloo, nyt on vuosi 2015, vai palataanko entiseen, että naisen paikka on hellan edessä. Kuka sillai ajattelee, on ihan urpo!”

”Laiskoista kotitöitä karttelevista äideistä tulee huonoja äitejä ja vaimoja!

”Ei miehen pidä olla vaimon renki, eikä lastensa äiti”

(Etelä-Saimaa, Mielipide 23.4.2015: Lappeenrannan paino, Kaakon viestintä Oy)

1.2. Biologinen isyys – ainoa oikea vai merkityksetön?

Jyväskylän Yliopiston lehtori ja isyystutkija Jouko Huttunen on nähnyt nykyajan monimuotoisten perheiden ja isyyden pirstoutuneisuuden takia isyyden määrittelyn ongelmalliseksi. Hän on määritellyt isän henkilönä seuraavasti:

”Isä on henkilö, joka ei ole synnyttänyt lasta, mutta jolla on läheinen suhde lapseen. Isä-sanana voimakas ja vallitseva miellelyhtymä liittyy biologiseen yhteyteen: ”isä” on lapsen siittäjä, jonka sukusolusta lapsi on saanut alkunsa. Isä -sanana käytön uudelleenjärjestely ei liene helppoa, sillä jokaisella on mielessään omanlaisensa isyyden käsitteitä, josta haluaa pitää kiinni. Vaikka isä sivullisten silmin olisi kuinka huono isä tahansa, lapselle saattaa olla äärimmäisen merkityksellistä, että hän voi

kutsua miestä isäkseen ajatella häntä isänä ja rakentaa hänestä mielikuvan itselleen. Vastaavasti lapsistaan erillään asuvalle miehelle, on usein tärkeää, että lapset kutsuvat häntä isäksi, vaikka yhteydenpito olisi jäänyt kuinka vähiin.” ja edelleen

”Biologisella isyydellä tarkoitetaan miehen ja lapsen välillä vallitsevaa biologista perinnöllistä suhdetta; lapsi on saanut alkunsa tämän (eikä kenenkään muun) miehen sukusoluista. Biologinen isä on siis mies, joka on siittänyt lapsen joko luonnon menetelmällä tai nykyaikaisesti keinohedelmöityksellä. (Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat, s. 57- 58, Juva 2001).

Se, mikä merkitys lapselle on biologisella isyydellä, on synnyttänyt eriäviä mielipiteitä. Psykiatri Jari Sinkkonen on tuonut esille huolestuneisuutensa isien asemasta, katoamisesta; tarvitaanko isiä enää ollenkaan?

”Voiko isän korvata kuka tahansa täyspäinen vastaantuleva miespuolinen kadulla vastaantuleva? ”On enää perin vähän asioita, jotka ovat isän vastuulla ja joista huolehtimisesta joku muu ei selviäisi. Isyyden arvostus on laskenut, mikä näkyy populaarikulttuurintuotteissa, kuten sarjafilmeissä ja viihde-elokuvissa. Niissä isä on vanhanaikainen ja jääräpäinen tai sitten yksinkertaisesti täysi tunari. Kärsivällisten naisten ja lasten avulla hän voi havahtua tajuamaan tilansa ja pääsee muutosprosessin alkuun.” ”Isyydellä ei ole enää mitään sisältöä ja määritelmää, eikä sosiaalinen isyys välttämättä yhdisty kehenkään tiettyyn mieheen. Isyys on ennemminkin tapa olla suhteessa lapseen. Sitä voi toteuttaa isoisä, äidin miesystävä tai jalkapallovalmentaja siinä missä biologinen isäkin. Monen lapsen elämässä isyyden tehtävä on hajonnut niin pieniksi siruiksi, että siitä ei voi puhua ollenkaan. Keskuudessamme on hyvin vähän orpoja mutta koko ajan enemmän isättömiä lapsia.”
(Jari Sinkkonen: Yhdessä isän kanssa. WSOY Juva 1998).

Onko biologisella isyydellä sitten merkitystä? Helmikuussa lähetetyssä Inhimillinen tekijä-ohjelmassa adoptoidut henkilöt kolmessa polvessa kertoivat tuntemuksistaan seuraavasti:

”Yhteenkuuluvuuden tunteeseen ei välttämättä tarvitse biologisia siteitä, jos ympärillä on hyvä ja rakastava perhe. ”Vaikka sain tietää biologisista juuristani, en koskaan lakannut kutsumasta Kaijaa ja Erkkiä äidiksi ja isäksi”, Oili sanoo. (Kolmen sukupolven adoptiotarina, TV1 perjantaina 27.2.2015 klo 22.00 - 22.50).

Samoin nimimerkillä ”Onneksi adoptoitu” kirjoittaa Helsingin Sanomien yleisen osastolla:

”Vanhemmuus ei ole vain biologialla.”

”Taas ovat viisaat mielipidesivuilla kertoneet, kuinka huono yli 50-vuotinen elämäntaipaleeni on ollut. En sitä tiennytkään, ennen kuin keskustelu sateenkaariperheiden lapsista ja adoptiosta alkoi. Minulle, heteroperheeseen adoptoidulle on riittänyt tieto adoptiosta, olihan minulla huolehtivat ja rakastavat vanhemmat, enkä ole tarvinnut muuta tai muita. Mikäli minulla olisi tarve saada enemmän tietoa alkuperästäni, laki suo minulle sen mahdollisuuden. Asialla ei ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä sukupuolta vanhemmat ovat. Kuten kaksi tulevaa äitiä kirjoitti (HS Mielipide 20.11.2014), lapsi pitää vanhempinaan niitä, joiden kanssa elää, niitä, jotka rakastavat ja huolehtivat. Ei ole mitään perusteltua syytä sille, etteivätkö äidit ja isät niin tekisi, oli heitä perheessä sitten kaksi tai yksi molempia.

Vanhemmuus ei ole pelkästään biologiaa - sillä perusteella minulla olisi ollut surkeat vanhemmat. Minulla on maailman parhaat vanhemmat, eikä siihen tarvita samaa verta.” (Helsingin Sanomat, Mieli-pide 21.11.2014).

Samalla tavalla loukkaavaksi on puheet isättömyydestä kokenut kirjoituksessaan lehtori Pirkko Vironseppä: ”Onko oikeus hokea jatkuvasti, että jokaisella lapsella on oikeus isään. Ainakin minä olen pahoittanut mieleni joka kerta, kun moisen hokeman olen kuullut ja luulen, että moni muu sota-orpo tuntee kanssani samoin. Kun isäni kaatui kesällä 1941, moinen hokema olisi voinut tuntua maanpetturuudelta. En koskaan tuntenut oloani turvattomaksi neljän naisen peruserheessä, jossa lisätukena oli vielä kotiapumme Maire. ”Tärkeintä on, että lapsella on rakastavat vanhemmat, olivatpa he mitä sukupuolta tahansa.” (Helsingin Sanomat, Lyhyesti. 30.11.2014).

Edelleen sukupuolen merkitsemättömyydestä lapsen kannalta kirjoittaa nimimerkillä Hanna: ”Suvaitsemattomuus on vahingollista lapselle”. ”Minua suututtaa ja itkettää se, että elän yhteiskunnassa, joka ei halua hyväksyä ihmisten erilaisuutta. Perheeni on kirjava, kaareva, moniulotteinen, sekava, ihana ja rakastettava. Se on juuri se paras perhe minulle; minä rakasta perhettäni ja perhe minua. Perheessäni on monta äitiä, isää ja sisarusta. Toki yksi ainoa äiti on minut synnyttänyt ja siihen johtaneeseen tapahtumaan tarvittiin myös biologista isääni. Minua ovat kannattaneet kuitenkin enemmän rakkaus ja tuki, joita olen kirjavalta perheeltäni saanut, kuin se, ketä kaksi siinä alkutilanteessa olivat paikalla. Hyvä yhteiskunta, älä määrittele yhtä ainoaa oikeaa perhemuotoa. Se on vahingollista lapselle. Vahingollista ei ole se, onko vanhempia yksi, kaksi, kolme, neljä tai viisi. Sekään ei ole vahingollista, onko sisaruksia yhdestä, kahdesta, kolmesta tai neljästä eri vanhemmasta. Vahingollista on se, että yhteiskunta uskottelee lapselle häntä rakastavien ihmisten olevan huonompia sen vuoksi, että he ovat mitä ovat. Rakkaus ei ole vahingollista, suvaitsemattomuus on.” (Helsingin Sanomat, Mieli-pide 24.11.2014).

1.3. Perheen ja parisuhteen käsitteet muuttuvat - muuttuuko isyys?

Hätähuuto isien ja miesten asemasta isinä nostaa esiin kirjailija Timo Hännikäinen esseekokoelmassaan, jossa hän perustelee syitä, miksi miehet voivat pahoin hyvinvointivaltiossa. Tästä esimerkkinä Hännikäinen antaa nykyisen perhemuodon, josta Hännikäinen käyttää Jack Danovanin termiä byrogamia. ”Siinä todellisen perheen muodostavat äiti, lapsi ja viranomainen. Mies- isää ei enää tarvita” (Helsingin Sanomat, kulttuuri 20.2.2015).

Samalla tavalla kuin isän merkityksen vähentymisestä, on huoli noussut koko perheinstituution katoamisesta. Perhe yhteiskunnan perusyksikkönä koetaan hajoavan. Tämä koetaan uhkaksi. Näitä pelkoja ymmärtää perheen, kun tietää vuosituhansia vanhan perheen keskeisen roolin yhteiskunnan perusyksikkönä. Vilkkaan keskustelun nosti julkisuuteen kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista, joka toteutuessaan antaisi homopareille tasavertaisen aseman heteroperheiden rinnalla perheen ulkopuoliseen adoptioon. Tämän katson jollakin tavalla liittyvän biologisen periytyksen korostamiseen.

Eduskunnasta lain uudistamisen näkyvin vastustaja oli perussuomalaisten Mika Niikko. Hän toteaa täysistunnon kannanotossaan mm. seuraavaa: ”Kansalaisaloitteen vaikutukset eivät ulottuisi pelkästään samaa sukupuolta olevien avioliitto-oikeuteen vaan myös heidän adoptio-oikeuteensa. Pelkästään lisääntymiskykyyn perustuvan havainnon perusteella

jokaisen tulisi ymmärtää, että lapsen luontainen lähiympäristö on isän ja äidin muodostama perhe. Paraskaan isä ei voi muuttua äidiksi tai toisinpäin seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta. Lainsäädännöllä ei tule luoda tilanteita, joissa lapselta viedään oikeus isään ja äitiin.” (Eduskunnan täysistunto ja suullinen kyselytunti 12 /2014).

Selvennyksenä todettakoon, että ”samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeus tarkoittaa nais- ja miesparien oikeutta adoptiolapsen hankintaan. Samaa sukupuolta olevilla pareilla on oikeus adoptioon yhdeksässä maailman valtiossa sekä joissakin Yhdysvaltain, Kanadan ja Australian osavaltioissa. Suomessa samaa sukupuolta olevien parien sisäinen adoptio tuli mahdolliseksi 1. syyskuuta 2009 eduskunnan hyväksymän hallituksen esityksen HE 198 /2008 mukaisesti.” (<http://www.eduskunta.fi>).

Nais- ja miesparien adoptiosta puhuttaessa erotetaan yleensä toisistaan ns. sisäinen ja ulkoinen adoptio. Monet samaa sukupuolta olevat vanhemmat hankkivat lapsia tai heillä voi olla niitä aikaisemmasta suhteesta eri sukupuolta olevan kumppanin kanssa. Sisäinen adoptio tarkoittaa sitä, että perheen ns. sosiaalinen (ei-biologinen) vanhempi adoptoi kumppaninsa biologisen lapsen. Ulkoinen adoptio tarkoittaa adoptointia perheen ulkopuolelta, eli esimerkiksi kansainvälistä adoptiota (<http://fi.wikipedia.org>, 30.3.2015).

Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla otsikoitiin 24.4.2015 ”Laki kirjasi jo tapahtuneen”. Siinä todetaan muutoksen perheen – ja parisuhteiden osalta vakiintuneen pysyvästi:

”Avioliittolain muutos, joka sallii myös samaa sukupuolta olevien avioliiton, tulee voimaan maaliskuun alussa 2017. Kansalaisaloitteen pohjalta tehty lainmuutos on edellisen eduskunnan hyväksymä ja presidentin vahvistama. Tilastokeskuksen tiistaina julkistamista luvuista käy ilmi, että tosiasiallinen muutos suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui jo vuosia sitten. Laki rekisteröidystä parisuhteista tuli voimaan vuonna 2002. Niiden määrä nousi vuoteen 2010 asti, mutta sen jälkeen taso on pysynyt vakaana. Vuosittain rekisteröidään runsaat kolmesataa parisuhdetta. Noin kaksi kolmasosaa pareista on naispareja, kolmasosa miespareja. Avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen samankaltaistuminen näkyy myös siinä, että erot rekisteröidystä parisuhteesta ovat kolmen viime vuoden aikana pysyneet hiukan yli sadassa vuosittain. Lukuja voi tulkita siten, että suomalaisten parisuhdekäsitykset vakiintuivat jo viime vuosikymmenen aikana. Lainsäädäntö seuraa nyt vajaan kymmenen vuotta perässä. Vaikka yksittäisissä vaalikampanjoissa kuului yhä jälkikaikuja avioliittolain muutoksesta, ratkaisuun ei palata, oli hallituspohja mikä hyvänsä. Uuden hallituksen tehtäväksi jää valmistella tarvittavat muutokset muihin lakeihin.” (Helsingin sanomat, Pääkirjoitukset 25.4.2015).

1.4. Juridinen isyys

Juridisella isällä on yhteiskunnan suomat oikeudet ja velvollisuudet lasta kohtaan. Juridiseksi isäksi tullaan avioliiton isyysolettaman, isyyden tunnustamisen ja sen vahvistamisen sekä adoption kautta. Lapselle syntyy oikeus periä juridinen isänsä ja saada tältä elatusta.

Jos lapsi on syntynyt avioliiton aikana, on aviomies lapsen isä. Kuollut aviomies on lapsen isä, jos lapsi on syntynyt sellaiseen aikaan, että on voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana. Äidin uusi aviomies on kuitenkin lapsen isä, jos äiti on ennen lapsen syntymää mennyt uuteen avioliittoon. Aviomiehen isyys voidaan kumota tunnustamisella. Myös tuomioistuimien voi kanteen johdosta vahvistaa, ettei aviomies tai mies, joka on tunnustanut isyytensä, ole

lapsen isä. Lapsen puhutaan olevan aviolapsi, mikäli vanhemmat ovat lapsen syntymähetkellä avioliitossa. Kun lapsi syntyy muun kuin aviosuhteen aikana, lapsen ja hänen isänsä välinen sukulaisuussuhde vahvistetaan tunnustamisella tai tuomioistuimen päätöksellä, mikäli huoltaja niin haluaa. Äiti on suoraan lain nojalla yksin lapsen huoltaja, jos äiti ei lapsen syntyessä ole avioliitossa. (<http://www.laki24.fi>).

Isän oikeudesta lapseensa puhutaan usein kääntäen; lapsen oikeutena pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa on kirjattu YK:n lastenoikeuksien julistukseen, jonka mukaan lapsella on oikeus elää molempien vanhempiensa kanssa. Julistus ratifioitiin Suomessa 1991.

(YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Hannun Tasapaino Oy. 2. painos, 1999 Helsinki).

Isyyslaki tullaan uudistamaan vuoden 2016 alusta. Muutoksella on tarkoitus vahvistaa isän asemaa. Se on uudistetun lain perusteluissa kirjattu lapsen oikeudeksi. Lisäksi lakimuutoksella pyritään poistamaan sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta ongelmalliset nykyisen lainsäädännön kohdat. Hallituksen esityksessä isyyslain muutoksen tavoitteena on:

”Uudistuksen yleisenä ja ensisijaisena tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista isyysasioissa. Uudistuksen lähtökohtana on pidetty lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklassa vahvistettua periaatetta, että lapsella on, mikäli mahdollista, syntymästään lähtien oikeus tuntea molemmat vanhempansa riippumatta siitä, millaisiin perheolosuhteisiin hän syntyy.

(<http://finlex.fi/esitykset/he/2014>. HE 91/2014: Hallituksen esitys eduskunnalle isyyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi).

Isyyslain uudistuksella poistetaan äidin yksipuolinen oikeus vastustaa isyyden selvittämistä ja isän mahdollisuutta ajaa kanneteitse isyyden vahvistamista helpotettiin.

1.5. Sosiaalinen isyys – isyyksistä parhain?

”Kun puhutaan perherakenteesta ja isän roolista perheessä, keskitytään usein sosiaaliseen isyyteen. Sosiaalinen isyys määrittää suhteen lapsiin ja perheen sisäiset suhteet. Sosiaalinen isyys ei välttämättä merkitse juridista tai biologista isyyttä, vaan kyseessä on pikemminkin ajatus siitä, että ”toimii” lapsen isänä.” (<http://www.Vaestoliitto.Perheaikaa.fi>)

Sosiaalinen isyys määräytyy ensisijaisesti lapsen itsensä kautta: ketä hän pitää isänä, keneen hän on kiintynyt, keneen turvaa, kenellä on hänen kasvatukseensa liittyvää arvovaltaa. Sosiaalinen isyys on isäsuhteen tunteisiin ja kiintymykseen liittyvä. Sosiaalinen isä on lapsen kannalta merkittävin hänen hyvinvointinsa kannalta. Sosiaalinen isyys on läsnäoloa ja lapsesta huolehtimista.

Jouko Huttunen on eritellyt sosiaalisen isyyden muotoja lapsen kannalta:

- Adoptoidun lapsen (uusi) isä:

- Sosiaalisen isän käsite ei ole oikeastaan tarpeen, jos/kun ei ole ”kilpailevaa” bioisää

- Täysivaltaiseen isyyteen sitoutuminen ja psykologisen isyyden syntyminen tavoitteina alun alkaen

•Äidin uusi mies avo- tai avioliitossa:

–Vakiintunut tai vakiintuva uusperhetilanne: orastava sosiaalinen isyys lapselle
 –Isyyden sosiaalisen puolen korostus vähenee aikaa myöten riippuen bioisän roolista ja asemasta lapsen elämässä

•Äidin uusi, tuore miesystävä:

–Asunut vasta vähän aikaa tai vaihtelevasti lapsen perheessä tai ”jatkosta-ei-varmuutta” – tilanne: ei mikään isä lapselle

–Usein tyypillinen uusperhetilanteen alkuaika, jota leimaa isyyden murros tai pirstaloituminen lapsen elämässä: on lapselle usein vaikeampaa kuin luullaan (äiti ei rakastumiseltaan ehkä huomaa)

(Jouko Huttusen luennot 23.10.2014, Lappeenranta uusperheneuvojakoulutus)

Jouko Huttunen on määritellyt sosiaalisen isyyden seuraavasti:

”Sosiaalisella isyydellä tarkoitetaan lapsen kanssa asumista, arjen jakamista hänen kanssaan sekä vaihtelevassa määrin hoivan, huolenpidon ja ajan antamista lapselle.

Sosiaaliseen isyyteen kuuluu myös julkinen esiintyminen lapsen kanssa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joissa miehen isyys ikään kuin saa julkisen hyväksynnän ja ulkopuoliset tottavat pitämään miestä lapsen isänä (vaikka biologisesti ei niin olisikaan). (Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat. Ps-Kustannus, WS Bookwell OY, Juva 2001).

Onko sosiaalinen isyys sitten se lapsen kannalta paras mahdollinen tapa olla isänä? Jos hyvää isyyttä mitataan läsnäolon määrällä, ainakin psykiatri Jari Sinkkosen esille nostama hyvän isyyden määritelmä tätä tukee.

Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen nostaa esille kirjassaan ”Isäksi ensi kertaa” Britanniassa vaikuttavan National Center of Fathers and Families määritelmän hyvän isän indikaattoreista.

1. isän läsnäolo (sitoutuminen, saatavilla olo ja vastuullisuus suhteessa lapseen)
 2. huolenpito (hoiva ja kaikki ne arkiset tehtävät ja velvollisuudet, joiden tavoitteena on lapsen emotionaalista hyvinvoinnista, fyysisestä terveydentilasta ja ulkoisesta olemuksesta huolehtiminen)
 3. lasten sosiaalistumisen ja opillisen edistymisen tuki
 4. ko- operatiivinen vanhemmuus (toisin sanoen isä luo toimivan yhteistyösuhteen muihin lapsesta huolta pitäviin aikuisiin)
 5. isän terveet elämäntavat (isä on lapselleen roolimalli, joka välittää omalla käytöksellään ja elämäntyyllillään henkilökohtaisia eettisiä ja sosiaalisia normeja)
 6. aineellinen ja taloudellinen osallistuminen)
- (Sinkkonen, Jari: Isäksi ensi kertaa, WSOY 2012)

2. ISYYS JA KIINTYMYSSUHDE

Isyys syntyy ja rakentuu läsnäolosta. Tätä mieltä on Jari Sinkkonen ”Lapselle merkityksellinen isyys syntyy läsnäolosta. Psykiatri Jari Sinkkonen on kirjansa ”Yhdessä isän kanssa” viestin olevan: ”Miehen tai isän perusluonteen tai olemuksen ei tarvitse muuttua miksiäkään; hän on sellaisenaan tarpeeksi hyvä isäksi. Hänen on kuitenkin asetettava kuuntelemaan lastaan, oltava hänen käytössään. Siten hän välittää oman ainutlaatuisen panoksensa lapsen hyväksi.” (Sinkkonen Jari, Yhdessä isän kanssa, WSOY-kirjapainoyksikkö, Juva 1998).

Isä voi olla, vaikkei olisi kertaakaan nähnyt lastaan. Isyys sen sijaan voidaan katsoa syntyvän vasta isän ja lasten yhteisestä elämästä, yhdessä vietetystä ajasta. Jossain vaiheessa yhdessä vietetyn ajan myötä, muodostuu isän ja lapsen välille kiintymyssuhde.

Kiintymyssuhdeteorian luoneen brittiläisen psykiatrin John Bowlbyn (1969,1979) mukaan lapsen ja hoivaajan tiivis, vastavuoroinen suhde rakentuu lapsen kiinnittymisestä vanhempaan ja vanhemman kiintymisestä lapseen. Vanhemman kiintymykseen liittyy sekä halu hoivata lasta että vahva tunneside lapseen. Kiinnittymällä vanhempaansa lapsi puolestaan saa ravintoa ja turvaa, ja vuorovaikutuksen vastatessa lapsen tarpeisiin, hän vähitellen kiintyy vanhempaansa myös tunnetasolla. Lapsen tapa kiinnittyä vanhempiinsa tulee esiin siinä, miten hän pystyy käsittelemään hoivaajistaan eroon joutumista ja sen aiheuttamia tunnetiloja”.

Tunnetasolla arjessa vahvasti läsnä olevat vanhemmat vahvistavat lapsen myönteistä mielikuvaa itsestään ja omista mahdollisuuksistaan, kun taas hoivaajien välinpitämättömyys ja hyljeksintä voivat saada aikaan sen, että lapsi kokee itsensä arvottomaksi.”

(Ihmisen psykologinen kehitys, Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila. WSOYPro Oy 2009, Helsinki).

Wikipediassa kiintymyssuhde määritellään seuraavasti: ”Kiintymyssuhde on lapsen ja hänen huoltajansa (yleensä äidin) välinen tunnesuhde, joka syntyy lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta. Lapsi muodostaa ensimmäisen suhteensa äitiin tai muuhun häntä ensisijaisesti hoitavaan henkilöön. Kun lapsen tarpeet huomataan ja niihin reagoidaan oikein ja nopeasti, vauva oppii luottamaan aikuiseen ja hänelle syntyy turvallinen olo. Lapsuudessa luodut kiintymyssuhteet vaikuttavat merkittävästi lapsen persoonallisuuden kehitykseen, itsetuntoon, minäkuvaan ja siihen, miten hän aikuisena luottaa muihin ihmisiin. Kiintymyssuhteita on neljänlaisia; turvallisesti, välttelevästi, vastustavasti ja ristiriitaisesti kiintyneitä.” (<http://fi.wikipedia.org>. 19.3.2015)

Kiintyminen lapsen ja vanhemman välillä rakentuu ja syvenee arjen tilanteissa. Lapselle kiintymyksen vahvistuminen on konkreettista tunnetasolla tapahtuvaa läsnäoloa. Pienelle lapselle vanhemman poissaolo on hätätilanne, jota hän ei vielä osaa käsitellä. Lapsen kiintymyssuhteet muodostuvat toistuvien tunnetilojen, yhteisten tunnevirittäytymisten, kiinnostuksen, jakamisen ja yhteisten pyrkimysten kautta lapselle positiivisiksi kokemuksiksi. Nämä kokemukset eheyttävät ja rakentavat kestäviä polkuja aivoihin ja tukevat siten lapsen kasvua ja kehitystä. (<http://fi.thl.fi/vammaispalvelujen> käsikirja).

Kiintymyssuhdeteorian perusteella isillä on täysin samanlaiset mahdollisuudet saada lapsen kiintymys; se vaatii vain arjen läsnäoloa ja huolenpitoa lapsesta. Jouko Huttunen on tässä mielessä luokitellut isiä, siis läsnäolon ja hoivan perusteella:

Aktiiviset ja sitoutuneet isät (perheenpää-isä, osallistuva - ja hoitava isä)
 Aktiiviset ja heikosti sitoutuneet isät (leikkivä isä, äitiä auttava isä ja rutiini-isä)
 Passiiviset ja sitoutuneet isät (kiireinen isä, ahdistunut isä, kaipaava isä)
 Passiiviset heikosti sitoutuneet isät (kypsymätön isä, poissaoleva isä ja väistynyt isä)
 (Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat. WSOY Juva 2001).

3. ISÄT JA LÄSNÄOLO - VANHEMPIEN AJANKÄYTTÖ - TYÖN JA PERHEEN YHDISTÄMINEN

Julkisuudessa on paljon keskusteltu lapsiperheiden ongelmista koskien työn ja vapaa-ajan yhdistämistä. Ikuinen keskustelun aihe on myös kotitöiden epätasapuolinen jakautuminen naisten ja miesten kesken, tämä koskee yleensä myös lasten hoitoa ja huoltoa. Perhevapaiden jakaminen tasapuolisemmin vanhempien kesken on myös lainvalmistelun myötä nostattanut puolesta ja vastaan näkökulmia. Ohessa Helsingin Sanomien pääkirjoitusartikkeli asiasta 17.3.2015.

”Ensin oli vain äitiysvapaa, jonka tarkoitus oli taata äidille toipumisaikaa synnytyksestä ja totutteluajaa vauvan hoitamiseen. Vuonna 1978 Suomessa huomattiin, että perheessä on isäkin. Tuolloin äitiysrahakautta pidennettiin, mutta sen yhteydessä perheille annettiin mahdollisuus käyttää kahden viikon pidennys myös niin, että isäkin sai lyhyen ansiosidonnaisen isyyysvapaan. Tältä pohjalta, molemmat vanhemmat huomioon ottaen, on vähitellen kehittynyt Suomen nykyinen vanhempainvapaaajärjestelmä. Nykysysteemi on tasa-arvopyrkimyksistä huolimatta edelleen houkuttelevampi äidille kuin isälle.

Äitien kiintiö eli äitiysrahakausi on noin neljä kuukautta, isien kiintiö eli isyyysvapaa yhdeksän viikkoa. Lisäksi vanhemmat voivat jakaa keskenään ansiosidonnaisen, noin puolen vuoden pituisen vanhempainvapaan. Se ei ole jakautunut tasaisesti isille ja äideille, vaan sitä ovat käyttäneet 98-prosenttisesti äidit. Monet ruotsalaiset isät todistivat HS:n uutisessa (16. 3.), että kotiin jääminen on isälle antoisa kokemus ja lisää läheisyyttä lapsen kanssa. Siksi Suomessakin on tavoitteena, että isät osallistuisivat nykyistä enemmän pikkulapsen hoitoon ja kasvatukseen. Perhevapaiden tasaisempi jako olisi toivottavaa myös siksi, että sen toteutuessa äidit eivät rakentaisi itselleen palkka- ja eläkekuoppaa olemalla liian pitkään poissa työmarkkinoilta. Isän nykyistä pidempi kiintiökausi olisi hyvä ratkaisu Suomessakin, mutta nyt kaivattaisiin lisää ideoita käytännön toteutukseen.

Osa puolueista näyttää ratkaisevan asian toistamalla niin sanottua 6 + 6 + 6 -mallia. Siinä kummallekin vanhemmalle on korvamerkitty kuuden kuukauden jakso, minkä lisäksi perheet voivat itse päättää kolmannen jakson jakamisesta. Tässä ei ole muuta vikaa kuin se, että malli tulee kalliiksi eikä halukkaita maksajia taida olla sen enempää työnantajien, työntekijöiden kuin valtionkaan puolella. Malli pidentää nykyisen vanhempainvapaan kokonaiskestoa. Perhevapaita miettinyt työryhmä päätyi neljä vuotta sitten laskelmaan, jonka mukaan 6 + 6 + 6 -malli maksaisi 323–600 miljoonaa euroa vuodessa sen mukaan, miten isät käyttäisivät oikeuttaan. Mallin kannattajat voisivat kertoa tarkemmin, miten he ajattelivat hoitaa rahoituksen. Otetaanko se jostain pois? (Helsingin sanomat: Perhevapaiden uudistajat välttävät rahasta puhumista. Pääkirjoitus 17.3.2015)

Perhevapaiden jakaminen tasaisemmin vaikka pakolla äidin ja isän kesken synnyttäisi enemmän niitä isiä, joilla on läheisempi suhde lapseensa. Uutta järjestelyä kuitenkin vastustetaan ensisijassa tietysti sen kalleuden, toissijaisesti perheen valinnanvapauden takia. Tähän kysymykseen liittyvät myös usein miesten ja naisten suuret palkkaerot, jotka usein johtavat äitien jäämiseen kotiin hoitamaan lapsiaan isän sijasta.

Kirjoituksessa viitataan ruotsalaisten etumatkaan koti-isien määrässä. Helsingin Sanomat otsikoi 16.3.2015 ”Ruotsin Uumaja on koti-isien onnena. Suomalaiset isät pitävät vanhempainvapaita saman verran 20 vuotta sitten Ruotsissa.”

”Uumajassa isän pitkä vanhempainvapaa ei ole tavatonta: Uumaja, tai jos tarkkoja ollaan Västerbottenin lääni, on Ruotsin koti-isien onnena. Täällä isät käyttävät noin 30 prosenttia vanhempainrahaan oikeuttavista vapaista, mikä on suurin lukema Ruotsissa. Koko maan keskiarvo on 25 prosenttia, käy ilmi Försäkringskassanin tilastoista. Osuus on yli kaksinkertainen Suomeen verrattuna. THL:n mukaan Suomessa vapaista käytetään yhä hieman alle 10 prosenttia. Tämä on verraten nuori kaupunki ja yliopistokaupunki, sillä on luultavasti paljon väliä” (Helsingin Sanomat 16.3.2015 HS-Uutiset).

Seuraavassa Väestöliiton perhebarometri vuodelta 2011 lapsiperheiden ajankäytöstä 2000-luvulla Suomessa.

Selvityksestä ilmenee, isien osuus kotitöistä ja lastenhoidosta kasvaa merkittävin muutos kotitöiden kohdalla on sukupuolten työnjaon vähittäinen tasoittuminen lapsiperheissä: isät ovat hitaasti kasvattaneet osallistumistaan samalla kun äitien kotityöt ovat vähentyneet selvästi. Kun isien osuus kotitöistä ja lastenhoidosta oli 1990-luvun alkupuolella runsas kolmannes, tekevät isät nykyisin jo yli 40 prosenttia yhteenlasketuista koti- ja lastenhoitotöistä.

Lastenhoitoon käytetty aika on sen sijaan lisääntynyt kummallakin sukupuolella.

Työssäkäyvät äidit ovat kasvattaneet lastenhoitoaika ja varsinkin pienten lasten isät ovat lisänneet osallistumistaan. Kymmenen vuoden sisällä työssäkäyvien alle kouluikäisten lasten isien ajankäyttö lastenhoitotehtäviin on lisääntynyt runsaasta 50 minuutista yli 80 minuuttiin vuorokaudessa. Aika suunnataan lasten kanssa leikkimiseen, ulkoiluun ja muuhun puuhailuun sekä neuvomiseen ja koulutehtävissä auttamiseen. Myös lasten kuljettamiseen käytetty aika on kasvanut viimeisten parin vuosikymmenen aikana.

Uudenlainen isyys, jossa kannetaan enemmän vastuuta kotitöistä ja lastenhoidosta koituu kaikkien hyväksi. Se on tärkeää lasten hyvälle kasvulle ja tutkimusten mukaan tasaisempi työnjako perheen sisällä edistää myös parisuhteiden hyvinvointia. (Väestöliitto perhebarometri 2011, Lehdistö tiedote: Yhteistä aikaa etsimässä - lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla, Anneli Miettinen ja Anna Rotkirch, Helsinki 2012, <http://vaestoliitto.fi>).

Isät ovat tähän saakka loistaneet poissa- olollaan, mutta oheisen kaltaiset otsikot alkavat kuitenkin yleistyä:

”Isyys on aina etusijalla”. Kotkalainen Jouni Eho on saanut vanhemmuudesta hyvää oppia myös yrityksensä johtamiseen. Vuoden 2015 isäksi valituksi tultuaan, Jouni Eho on julkaissut esseensä omasta isyydestään. Esseessä hän tuo esille, että haastava työ ja perhe-elämä eivät sulje toisiaan pois, vaan parhaimmillaan tukevat toisiaan. Työntekijöiden ei hänen yrityksessään tarvitse töihin tullessaan kääntää isyyttä tai äitiyttä pois päältä, vaan päinvastoin: vanhemmuudesta voi ammentaa arvokkaita näkökulmia

työhön. Eho haluaa omistaa palkintonsa kaikille isille, jotka elävät suuressa hämmennyksessä oman isyytensä äärellä samalla tavalla kuin hän itsekin omansa.” (Isyys on aina etusijalla, Etelä-Saimaa, 21.12.2014, Koti ja Sunnuntai, Lukemistojen tuottajat Etti Kantola, Sari Pullinen ja Liina Putkonen).

Valtakunnan pääuutislähetyskseen nousi 25.4.2015 tuore Jyväskylän Yliopiston Petteri Eerolan väitöstutkimus koti - isyydestä.

”Suomalaiset isät haluavat enemmän vastuuta. Suomalaiset pienten lasten isät haluavat jakaa vanhemmuutta aiempaa enemmän ja ovat valmiita yhä monimuotoisempiin vanhempainvastuisiin, kertoo tuore väitöskirja. Isät näkevät huolenpidon, läsnäolon ja arkisen lastenhoitotyön keskeisiksi vastuullista isyyttä määritteleviksi tekijöiksi.

Petteri Eerolan väitöstutkimuksen mukaan suomalaiset isät ovat huomanneet, kuinka palkitsevaa elämä ja arki lapsen kanssa parhaimmillaan on. – Isät haluavat enemmän ja enemmän hoitaa lapsia. Muutama vuosikymmen sitten isät ehkä vielä kainostelivat lastenhoitoa ja kokivat roolinsa enemmän elättäjinä ja ehkä vähän auttajina, Eerola sanoo. 1980-luvun lopulta 2010-luvun alkuun miesten lastenhoitoon käyttämä aika kasvoi yli 60 prosenttia. Tänä päivänä miesten osuus lastenhoitoon käytetystä ajasta on 42 prosenttia, eli äitien osuus on edelleen selvästi yli puolet. – Näyttäisi siltä, että isät olisivat valmiita ja halukkaita panostamaan lastenhoitoon vieläkin enemmän. Yhä enemmän on isiä, jotka haluaisivat jäädä lapsen kanssa kotiin ja jakaa vanhemmuutta tasapuolisesti, Eerola sanoo. Isä on vanhempi siinä missä äitikin Isän kotiin jäämisen tiellä on edelleen käsitys äidistä ensisijaisena vanhempana. – Tämä ei ole isien oma käsitys, vaan yleinen yhteiskunnallinen käsitys. Jos ajatellaan, että perheeseen syntyy lapsi, on työpaikalla itsestään selvää, että äiti jää kotiin hoitamaan lasta. Ei oikein kukaan oleta, että mies jäisi kahta - kolmea viikkoa pidemmäksi ajaksi kotiin, Eerola sanoo. Äidin hoitovapaille ei synnytyksen jälkeistä - ja imetysaikaa lukuun ottamatta ole sellaisia perusteita, joilla kotiin jäävän vanhemman pitäisi olla juuri äiti. – Tutkimani isät eivät perustelee koti-isyyttään sen kummemmin kuin äiditkään. Se on ollut perheen kannalta hyvä ratkaisu, ja he ovat halunneet hoitaa lasta kotona. Samoja syitä, joita äideilläkin on, Eerola sanoo. Myös isyydestä puhuminen on ollut muutoksessa. – Aikaisemmin isyyspuhe oli puhetta työstä, haettiin leipä pöytään. Nyt puhutaan siitä mitä lasten kanssa tehdään ja mitä lapsille kuuluu. Isien puhe on lähestynyt sitä miten äidit ovat puhuneet, Eerola sanoo. Myöskään perhevapaajärjestelmät eivät kohtele vanhempia tasapuolisesti. – Äidille tarjotaan pidempiä vapaita kuin isälle. Se on selkeä viesti siitä, että lastenhoito on enemmän äitien kuin isien tehtävä, Eerola linjaa.” (<http://yle.fi/uutiset> 25.4.2015).

4. ERO JA ISYYS

”Erään avioliiton loppu: Nainen lähti – mies meni palasiksi”

Tänäänkin Suomessa päättyy 40 avioliittoa. Kahdessa tapauksessa kolmesta eroa hakee nainen.”

Näin otsikoi Suomen Kuvalehti numerossaan 13.3.2015 tämän päivän arkea monen miehen kohdalla. (Mies ja ero, Erään avioliiton loppu: Suomen Kuvalehti, SK 11, 13.3.2015, Otavamedia).

Perheiden hajoaminen avo- ja avioerojen yleisyyden takia, on asia, joka muuttaa usein juuri isien ja lasten suhdetta kaikkein eniten. Avioeroja on nykyään jo puolet enemmän kuin solmittuja avioliittoja.

Vuonna 2013 avioliittoja solmittiin 25 119, mikä oli 3 759 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Avioerojen määrä lisääntyi, kun se oli kahtena edellisenä vuonna vähentynyt. Avioeroon päättyi 13 766 avioliittoa, mikä oli 766 enemmän kuin vuotta aiemmin. Vuonna 2013 avioeroon päättyneitä avioliittoja, joissa kumpikin puolisoista oli ensimmäisessä avioliitossaan, oli 68 prosenttia kaikista avioeroista. Osuus pieneni prosenttiyksikön edellisestä vuodesta. Vuonna 1990 vastaava prosenttiosuus oli vielä 80. (<http://tilastokeskus.fi/til> 19.3.2015)

Erojen seurauksena tarvittavia sopimuksia lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta tehtiin vuonna 2012 45 139 kappaletta. Näissä sopimuksissa on sovittu lapsen huollosta 33 581 kertaa, tapaamisesta 20 486 ja asumisesta noin 17 983 kertaa. Huoltosopimuksista 93 prosentissa on sovittu yhteishuollosta, kuudessa prosentissa yksinhuollosta äidille ja vajaassa yhdessä prosentissa yksinhuollosta isälle. Valtaosa, eli 82 prosenttia, asumissopimuksista tehdään edelleen äidin luona asumisesta. Asumissopimuksen lisäksi voidaan sopia myös vuoroasumisesta (esim. laajennetulla tapaamisoikeussopimuksella). Vuonna 2012 erillään asuvien vanhempien lapsen asumisesta esim. vuoroviikoin vanhempien luona sovittiin 2 392 lapselle. Sopimuksia tehtiin lähes 400 enemmän kuin vuonna 2011. Vuoroasumisten määrän osuus oli 12–13 prosenttia sekä asumis- että tapaamisoikeussopimusten määrästä (<http://www.tilastokeskus.fi>)

Jari Sinkkonen on todennut kirjassaan ”Yhdessä isän kanssa”, että vain kymmenesosa lapsista jää isän hoitoon. Osuus on hitaasti kohoamassa. Silti vanhempien ero merkitsee huolestuttavan usein myös lasten eroa isistä. Isän katoaminen lapsen elämästä osittain tai kokonaan, on monisyinen tapahtumasarja. Eivätkö lapset merkitse näille miehille mitään? Ovatko he itsekkäitä ja tunnekyelmiä? Kypsymättömiä ja tunnekyelmiä? Vai kokevatko he, että lasten satunnaiset tapaamiset nostavat esiin niin sietämättömän kaipauksen, että on parempi pysyä erillään. Vai estääkö lasten äiti tapaamiset? (Sinkkonen Jari. Yhdessä isän kanssa.. WSOY. Juva 1998).

Ero voi toisaalta siis merkitä eroa puolison lisäksi myös lapsista. Mutta ero saattaa toisaalta tuoda miehelle ensimmäistä kertaa todellisen mahdollisuuden olla isänä iloineen ja vastuineen.

Kasvatustieteiden tohtori Jouko Huttunen kuvaa isän roolia eron jälkeen seuraavasti:

”Erojen myötä isyys on alkanut saada uusia ilmenemismuotoja, joita on kenties harvinaisuuksina ollut ennenkin, mutta jotka vasta nyt ovat tulleet sen verran yleisiksi, että niihin kiinnitetään huomiota. On mahdollista, että nämä uudet isyyden muodot - kuten etä-isä ja uusio-isä, tulevat olemaan ulkoisista pakoista huolimatta elinvoimaisia ja isä-lapsisuhteen kannalta uudella tavalla antoisia. Esimerkiksi sellainen lapsistaan erillään asuva isä, joka tapaa lapsiaan säännöllisesti, ja jonka luona lapset voivat viettää loma-aikojaan, osittaa usein vakavampaa isyyteen sitoutumista kuin perheessään asuva työkiireinen isä. myös uuden puolisonsa lapsiin kiintyvä uusperheen isä saattaa antaa lapsille aivan uudenlaisen mieskontaktin – isän, jota nämä lapset ovat ehkä jo kauan tarvinneet.” (Huttunen, Jouko, Isänä olemisen uudet suunnat, PS-Kustannus, Juva 2001)

5.. PALVELUJÄRJESTELMÄT JA ISÄT

Isiä kannustetaan yhä enemmän osallistumaan lasten elämään niin lainsäädäntömuutoksilla kuin perheille tarjottavien palvelujen kehittämisellä enemmän isille sopiviksi. Työelämän ja perhe-elämän yhdistämistä helpottavia ratkaisuja on pyritty kehittämään. Perhepalvelujärjestelmiemme äitikeskeisyyteen on pyritty vaikuttamaan jo reilu vuosikymmen sitten esimerkiksi sosiaali - ja terveysministeriön laatimalla neuvoloiden henkilökunnalle suunnatulla oppaalla.. Taustalla olivat ajatukset saada isä tiiviimmin perheensä yhteyteen. Siitä hyötyvät ensisijassa lapset ja koko perhe, isä mukaan lukien.

Sosiaali- ja terveysministeriön neuvoloiden opas ”Isä neuvolassa”. Oppaan esipuheessa todetaan oppaan olevan ”tarkoitettu äitiys- ja lastenneuvoloiden terveydenhoitajille ja lääkäreille lisäämään ymmärrystä isyyteen kasvamisesta ja isänä olemisesta.” Ja edelleen: ” Toivomme, että isyyteen suhtauduttaisiin tasavertaisena vanhemmuutena äitiyden rinnalla. Kukaan toteuttaa omaa vanhemmuuttaan yksilöllisesti ja isien ja äitien vanhemmuus on myös keskimäärin erilaista. Kuitenkin isä ja äiti voivat kumpikin erilaisuudessaan toimia tasavertaisesti lapsesta huolehtiessaan ja toteuttaa vanhemmuuttaan. Isyydellä tulee olla elintilaa äitiyden rinnalla hyvänä vanhemmuutena. (Isä neuvolassa: työvälaineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville. Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvojulkaissuja 2001:8. Helsinki).

Samaa kehittämistyötä tehdään edelleen, mikä ilmenee esimerkiksi seuraavassa tutkimuksessa:

”Miehet kaipaavat lisää tietoa ja tukea vanhemmuuteensa: Mies saattaa tuntea itsensä ulkopuoliseksi äidin ja vauvan tiiviin suhteen takia.” Näin todetaan Pelastakaa Lapset ry:n tuoreessa mies- ja isätyökartoituksessa, joka tehtiin Joensuussa Perhetalolla. Tutkimuksen projektityöntekijä Topi Linjama toteaa, että ”isät tarvitsevat tietoa ja tukea lapsenhoitoon liittyvissä asioissa”. Linjaman mielestä miehiä on tuettava ja motivoitava vahvemmin vastuun ottoon lapsista ja täysipainoiseen vanhemmuuteen”. (Miehet kaipaavat lisää tietoa ja tukea vanhemmuuteensa: Helsingin Sanomat, Kotimaa 3.1.2015).

Edelleen tänä keväänä samaan asiaan kiinnitettiin edelleen samalla tavalla huomiota, nyt vain perhetyön näkökulmasta. Suunnittelija Sari Hellsten Ensi- ja Turvakotien liitosta on ollut mukana suunnittelemassa opasta, jossa isät huomioitaisiin paremmin palvelujärjestelmässämme ja sen työkäytännöissä. Opas lähtee siitä, että isät ovat keskeisiä, kun maailmaa muutetaan paremmaksi paikaksi lapsille. Isyyden tuesta hyötyy puoliso ja sillä on iso merkitys myös miehen hyvinvoinnille. (Palvelut ovat yhä äiti-lapsikeskeisiä, Talentia 2/2015. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattilehti Talentia ry. Profiili, Sari Hellsten Punamusta Oy 2015).

Omassa lastenvalvojan työssä kohtaan myös usein sen vihan ja kiukun, mitä miehet kokevat eri viranomaisten toiminnassa. Usein kuullut kommentit ”isillä ei ole mitään oikeuksia”, ”äitejä suositaan” kuuluu usein isien suusta vanhempien erotessa. Tuomioistuimia syytetään erityisesti äitien suosimisesta lasten huoltoon liittyvissä ratkaisuisaan.

Asiasta on valmistumassa tutkimus. Helsingin Yliopiston sosiaalityön yliopistonlehtori Aino Kääriäinen on tutkimuksessaan perehtynyt isien kohteluun sosiaaliviranomaisten oikeudelle tekemissä olosuhdeselvityksissä koskien lasten tapaamis – ja huoltoriitoja. Tutkimuksen lähtökohtana olivat miesten huonot kokemukset koko järjestelmästä ja tunne

siitä, että lausuntoja kirjoittavat naiset, jotka ovat naisten puolella. Tutkimus on kesken, mutta alustavat tulokset eivät tue tätä väitettä. Tutkija sanoo ” että asiakirjat ovat lasten puolella juuri niin kuin pitääkin, mutta hyvin vahvasti kuuluu myös isien ääni. Äidit pannaan tiukemmille. Miehiä ei näissä lausunnoissa tosiaankaan huiskaista sivuun. Ainakaan sosiaalitoimi ei ole esteenä, jos isä arvostaa vanhemmuuttaan ja lähtee puolustamaan sitä. Käräjäoikeuksien suhtautumisesta en vielä uskalla sanoa mitään. Tutkimus on siltä osin niin kesken.” (Kuuluuko käräjillä äidin, isän vai lapsen ääni? Kuuluuko käräjillä äidin, isän vai lapsen ääni? <https://university.helsinki.fi/uutiset> 30.3.2015)

LOPUKSI

Kuten tästäkin kehittämistyöhöni kokoamistani julkisesta keskustelusta voidaan todeta, muutos synnyttää aina puolesta ja vastaan väitteitä. Muutokset perinteisessä perhekäsityksessä ja käsityksissä isän ja äidin rooleista muuttuvat hitaasti, mutta muuttuvat kumminkin.

Miesten yksi rooleista on isän rooli. Miehet itsessään tuskin ovat muuttuneet paljoakaan vuosisatojen myötä, mutta heidän toimintansa ja käytöksensä isinä on muuttunut. Lapsen ja isän välisen läheisen suhteen muodostuminen vaatii läsnäoloa, isältä saatua hoivaa ja huolenpitoa. Ei ole mitään estettä sille, etteikö isä voi olla se vanhempi, johon lapsi kiintyy voimakkaammin. Tämän myötä myös isän asema erotilanteessa vahvistuu. Niin kuin Petteri Eerola väitöstutkimuksessaan toteaa, äiti lapsen ensisijaisena hoitajana on yhteiskunnan käsitys, ei isien.

Julkinen keskustelu isän roolista perheessä ja koti- isyydestä, raivaa tietä sille, että koti- isyyttä ei enää ihmetellä, vaan se koetaan tavallisena. Tätä kautta yhä useammalle isälle kynnys jäädä kotiin hoitamaan lapsia madaltuu. Ja kuten on käynyt monen muunkin muutoksen kanssa, lainsäädäntö tulee jälkijättöisesti perässä. Toivottavasti joskus tulee aika, jolloin koti- isyys ei enää nouse otsikoihin, siitä on tullut arkipäivää.

1. LÄHTEET

Jyty-lehti 3 /2015, Punamusta Tampere 2015.

Mukaellen Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana: Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa, Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisusarja/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 34, 2010.

Helsingin sanomat, Kotimaa 8.3.2015.

Sinkkonen, Jari: Yhdessä isän kanssa, WSOY- kirjapainoyksikkö, Juva 1998.

Sinkkonen, Jari: Isäksi ensi kertaa, WSOY 2012 Helsinki.

Etelä-Saimaa, MieliPide 23.4.2015: Lappeenrannan paino, Kaakon viestintä Oy

Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat, PS- Kustannus Oy, WS Bookwell Oy, Juva 2001.

Kolmen sukupolven adoptiotarina: TV1 perjantaina, 27.2.2015 klo 22.00 - 22.50.

Helsingin Sanomat: MieliPide 21.11.2014.

Helsingin Sanomat: Lyhyesti 30.11.2014.

Helsingin Sanomat: MieliPide 24.11.2014.

Helsingin Sanomat: Kulttuuri 20.2.2015).

Eduskunnan täysistunto ja suullinen kyselytunti: 12 /2014.

HE 198 /2008 (<http://www.eduskunta.fi>).

<http://fi.wikipedia.org>. 30.3.2015.

Helsingin sanomat, Pääkirjoitukset 25.4.2015.

YK:n yleissopimus Lapsen oikeuksista, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2. painos, 1999 Helsinki).

http://finlex.fi/esitykset/he/2014.HE_91/2014:

Ihmisen psykologinen kehitys: Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila. WSOY Pro Oy 2009, Helsinki.

<http://fi.wikipedia.org>, 19.3.2015

<http://fi.thl.fi/vammaispalvelujen> käsikirja.

Helsingin sanomat: Perhevapaiden uudistajat välttävät rahasta puhumista. Pääkirjoitus 17.3.2015.

Helsingin Sanomat 16.3.2015 HS-Uutiset.

Väestöliitto perhebarometri 2011, Lehdistötiedote: Yhteistä aikaa etsimässä - lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla, Anneli Miettinen ja Anna Rotkirch, Helsinki 2012, <http://vaestoliitto.fi>.

Isyys on aina etsijalla: Etelä-Saimaa, 21.12.2014, Koti ja Sunnuntai, Lukemistojen tuottajat, Etti Kantola, Sari Pullinen ja Liina Putkonen.

Mies ja ero, erään avioliiton loppu: Suomen Kuvalehti, SK 11, 13.3.2015, Otavamedia.

(Väitöstutkimus koti –isydestä: <http://yle.fi/uutiset> 25.4.2015).

<http://tilastokeskus.fi/til> 19.3.2015

Isä neuvolassa : työvälineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville. Sosiaali- ja terveysministeriö , Tasa-arvojulkaissuja 2001:8. Helsinki.

Miehet kaipaavat lisää tietoa ja tukea vanhemmuuteensa: Helsingin Sanomat, Kotimaa 3.1.2015.

Palvelut ovat yhä äiti-lapsikeskeisiä, Talentia 2/2015. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattilehti Talentia ry. Profiili, Sari Hellsten Punamusta Oy 2015.

Kuuluuko kärejillä äidin, isän vai lapsen ääni? Kuuluuko kärejillä äidin, isän vai lapsen ääni? <https://university.helsinki.fi/uutiset> 30.3.2015.